



The Return to Human Rights via Juridical Humanism in Luc Ferry and Alain Renaut

Eylem Yolsal Murteza^{1,a,*}

¹Department of Philosophy, Faculty of Letters, Kırklareli University, Kırklareli, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 07/06/2025

Accepted: 21/07/2025

ABSTRACT

In the 1980s, Luc Ferry and Alain Renaut argued that human rights should be grounded not only in moral principles but also within a political framework. They developed their perspective within the context of juridical humanism. Inspired by political resistance movements against totalitarian regimes, such as the Solidarity Movement in Poland, this approach posits that a dual return to the idea of human rights—long neglected by philosophical inquiry—has taken place. Ferry and Renaut conceptualize the revival of human rights in two distinct phases. The first phase is marked by an optimistic belief that human rights could serve as the foundational principles of a democratic political order. The second phase reflects a sense of political disappointment and involves a renewed interrogation of the theoretical foundations of human rights. Within this framework, Claude Lefort's critique of totalitarianism and his analysis of the symbolic dimension of rights provide a crucial theoretical anchor for Ferry and Renaut. Meanwhile, Marcel Gauchet offers a critique of the liberal tradition, which treats individual rights as detached from their social context. He argues that human rights must be reconsidered in relation to processes of social and political transformation. Such critiques underscore that human rights cannot be reduced solely to individual claims but must be understood in conjunction with social organization and collective autonomy. For Ferry and Renaut, the task of rethinking human rights is not merely a theoretical reflection but also a political necessity for reconstructing the legitimacy of contemporary democracies. This process of reconstruction, they argue, can only be realized through a philosophy of law that conceives of law as a transcendent domain of value—namely, through the framework of juridical humanism.

Keywords: Luc Ferry, Alain Renaut, insan hakları, hukuki hümanizm, politik olan.

Luc Ferry ve Alain Renaut'da Hukuki Hümanizm ile İnsan Haklarına Dönüş

Öz

Luc Ferry ve Alain Renaut, 1980'li yıllarda insan haklarının yalnızca ahlaki değil, aynı zamanda politik düzlemde de temellendirilmesi gerektiğini savunmuş ve bu doğrultuda düşüncelerini hukuki hümanizm anlayışı çerçevesinde yapılandırmışlardır. Polonya'daki Dayanışma Hareketi gibi totaliter rejimlere karşı gelişen politik direnişlerden ilham alan bu yaklaşım, uzun bir süre felsefi soruşturmaya tabi tutulmamış olan insan hakları düşüncesine yönelik çift yönlü bir dönüşün gerçekleştiğini ileri sürer. Ferry ve Renaut, insan haklarının yeniden canlanmasını iki ayrı safha çerçevesinde değerlendirirler. İlk safha, insan haklarının demokratik bir politik düzenin kurucu ilkeleri haline gelebileceğine dair duyulan iyimser beklentilerle karakterize edilir. İkinci safha ise bu beklentilerin karşılanamaması sonucunda ortaya çıkan politik hayal kırıklığına ve insan haklarının teorik temellerine yönelik yeniden sorgulamalara dayanmaktadır. Bu bağlamda Claude Lefort'un totalitarizm eleştirileri ve insan haklarının sembolik boyutuna dair analizleri, Ferry ve Renaut'un kuramsal pozisyonlarına önemli bir dayanak sunar. Öte yandan Marcel Gauchet, bireysel hakları toplumsal bağlamından kopuk bir şekilde ele alan liberal geleneği eleştirerek, insan haklarının toplumsal ve politik dönüşüm süreçleriyle ilişkili olarak yeniden düşünülmesi gerektiğini öne sürer. Bu eleştiriler, insan haklarının yalnızca bireysel taleplere indirgenemeyeceğini, toplumsal örgütlenme ve kolektif özerklikle birlikte ele alınması gerektiğini gösterir. Ferry ve Renaut açısından insan haklarının yeniden düşünülmesi salt teorik bir refleksiyon değil, aynı zamanda günümüz demokrasilerinin meşruiyetini yeniden inşa etmek bakımından politik bir zorunluluktur. Bu yeniden inşa süreci, ancak hukuku aşkın bir değer alanı olarak konumlandıran bir hukuk felsefesi — yani hukuki hümanizm — aracılığıyla mümkün hale gelebilir.

Anahtar Kelimeler: Luc Ferry, Alain Renaut, insan hakları, hukuki hümanizm, politik olan.

Copyright



This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

^a eyolsal@yahoo.com

0000-0001-6985-8257

How to Cite: Murteza Yolsal E (2025) The Return to Human Rights via Juridical Humanism in Luc Ferry and Alain Renaut, Faculty of Letters Journal of Social Sciences, 49(2): 219-227

Giriş

Luc Ferry ve Alain Renaut 1980'li yılların başında insan hakları konusunu merkeze alan erken dönem çalışmalarında insan haklarının bir politika oluşturup oluşturamayacağını sorgulamışlar ve insan haklarının ancak hukuki hümanizm temelinde savunuldukları takdirde bir politika oluşturacak güçte olduğunu savunmuşlardır. Ferry ve Renaut'nun insan haklarını yalnızca ahlaki talepler değil aynı zamanda politik pratiği şekillendirecek sağlam temellere dayalı normatif ilkeler olarak düşünme çabasında dönemin olaylarının etkisi kuşkusuzdur. Bu düşünürlerin böylesine temeller bulma arayışı insan hakları ve politika arasındaki bağlantı hakkında 1980'li yıllarda Polonya'da Dayanışma (Solidarność) hareketiyle başlayan toplumsal olaylara teorik bakış açıları sunan tartışmalardan beslenmiştir (Ferry ve Renaut, 1983: 67; Ferry ve Renaut, 2015: 452; Thibaud, 1983: 85-86). Ferry ve Renaut'ya göre bu bahsi geçen dönemde Fransız politik düşüncesinde aynı olayın farklı düzeylerinde haklar fikrine dönüş iki kere olmuştur. İlkini "politikanın geri dönüşünün insan haklarının dönüşüyle gerçekleşeceği" iyimser safha olarak karakterize ederler. Dönemin entelektüellerinin Esprit, Libre ve Le Débat gibi dergilerde ve çeşitli topluluklarda tartıştığı bu konular sonrasında da Fransız düşün hayatına yön vermiştir. İkinci ise Polonya Hareketinin beklenen düzeyde gerçekleşmemesiyle birlikte ortaya çıkan eleştirel değerlendirmeleri ve yeni yönelimleri kapsayan kötümser safhadır. Bu safha "toplumsal değişimi sağlamak için hakların politik potansiyelini" güçlendirecek yeni toplumsal ve politik araçlara duyulan ihtiyacın altını çizen tartışmalarla şekillenmiştir (Ferry ve Renaut, 2015: 452-455; Thibaud, 1981).

Her iki safhada da insan haklarının yeniden tartışılmasına imkan tanıyan ve ileriki tartışmalara da zemin hazırlayan düşünsel bir ortamın oluşması oldukça önemlidir. Ferry ve Renaut bu safhaların ortak noktalarını şu şekilde özetlerler: Fransız politik teorisinde haklara dönüş aslında politikanın geri dönüşüyle yakından ilişkilidir. Onlara göre bu dönemden önce hem Marksist hem de post-modern düşünce insan haklarını bireyin haklarına indirgeyen yaklaşımlarında hakların toplumsal doğalarını göz ardı etmiş hatta büyük ölçüde inkar etmişlerdir. Bu da insan haklarının hem kapsamının hem de gerçek doğasının yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Fransa özelinde hakların yeniden canlanmasının ardında Fransız entelektüellerin üzerindeki Marksizmin ideolojik hakimiyetinin sona ermesinin belirleyici olduğunun altını ısrarla çizerler. Aynı zamanda anti-totaliter bir karakterde olan insan haklarına bu yeni dönüş hümanizmin post-modern kritiklerinin de yeniden gündeme taşınmasını sağlamıştır (Ferry ve Renaut, 2015: 456-457). Kısaca bu bağlamda "politikaya dönüş", "insan haklarına dönüş" ve "hümanizme dönüş" birbiriyle karşılıklı olarak kaçınılmaz biçimde yeniden başlayan evreler olmuştur.

Her ne kadar insan hakları bu tarihten iki yüz yıl önce Amerikan daha sonra Fransız Bildirgeleri ile ilan edilmiş olsa da aradan geçen uzun süre boyunca bu haklar etrafında belirgin bir entelektüel suskunluk hakim olmuştu. Dolayısıyla

Ferry ve Renaut 1980'lerde Fransız düşünürleri arasında insan haklarına ilişkin daha önce benzeri görülmemiş bir konsensüsün mevcudiyetine özellikle dikkat çekerler: "*İnsan haklarına "evet" ve insan hakları ihlallerine "hayır" denmesi; geride kalan on yıllarda, sömürü gerçeklerini güvence altına almaya ve örtmeye yönelik basit biçimsel bir kurgu olarak Marksist hak eleştirisi vulgatasının 1789'un ilkeleri bakımından tersi bir yönde bir gözünü açma ve istihza uygulaması dayattığı yerlerde, yeniden bir ritüel haline geldi.*" (Ferry ve Renaut, 2015: 452) Benzer şekilde Marcel Gauchet'de aynı tarihlerdeki çalışmalarında insan haklarının ve hatta "insan" kavramının daha önce filozoflar ve entelektüeller nezdinde akademik olarak dikkate alınmaya bile değer bulunmadığını, bu kavramların adeta sıradanlıkla malul olduğunu belirtir. Ona göre bu dönüşüm ideolojik bir kırılmanın sonucudur: Marksizm ve postmodern anti-hümanizm etkisinde olan düşünürler ilk kez "İnsan haklarından bir politika oluşturulabilir mi?" sorusunu sormaya başlamışlar ve böylece yeni bir düşünsel yönelimin temelleri atılmıştır (Gauchet, 2013: 107).

İnsan hakları üzerine yürütülen bu tartışmaların önemli öncülerinden biri olan Paul Thibaud da benzer bir tespitte bulunur: "*Mevcut politik değerler arasında insan haklarının birdenbire ortaya çıkışı hatta daha önce marjinal ya da köhne olduğu düşünülen bu ilkelerin etrafında bir konsensüsün yaratılma hızı üzerinde düşünülme hakkı ediyor. Bunun Batı tarihinde ya da en azından Avrupa'nın tarihinde bir dönüm noktasına işaret ettiğine, artık karşılaşacağımız eylemleri tanımlama ve yön verme söz konusu olduğunda davranışlarımızda bir değişimi yaratacağına inanıyoruz.*" (Thibaud, 1980: 3) Nitekim yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi bu tarihe dek insan haklarının herhangi bir kitabın veya makalenin konusu olmasının imkanı yoktu (Moyn, 2010: 1-11). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından totalitarizmin yıkıcı sonuçlarını tecrübe eden Avrupa ulusları benzer bir felaketi tekrar yaşamamak için Birleşmiş Milletler çatısı altında 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni ilan etmiş olsalar da, bu dönemin düşünsel dünyasında bir karşılık bulamamıştı. İnsan haklarının gerçek anlamda politik ve felsefi bir sorun olarak gündeme gelişi daha geç bir dönemde özellikle Soğuk Savaş ile başlayan çözülmeyle, Doğu Bloku'nun dağılmasıyla, Çin, Vietnam ve Kamboçya gibi ülkelerdeki devrimci ütopyaların çökmesiyle mümkün olmuştu. İkinci Dünya Savaşı, totaliter rejimler ve sonrasında dünyanın çeşitli yerlerindeki politik gelişmeler insan haklarını evrensel bir meşruiyet zemini olarak konumlandırmış ve bu bağlamda insan haklarına yönelik hem teorik hem de politik bir dönüş fikrini canlandırmıştır. Ancak 1980'lerdeki bu yeni yönelimle birlikte, insan hakları talepleri yalnızca bireysel özgürlüklerin korunması anlamında değil, aynı zamanda da geniş bir toplumsal ve politik yeniden yapılanma çağrısı olarak da değerlendirilmeye başlanmıştır. Fakat bu yeni çerçeve insan haklarının bir yandan kamusal alanı politikadan arındıran ve böylece politikayı etkisizleştiren bir etki yaratma potansiyeli taşıdığına dair eleştirileri gündeme getirirken diğer yandan da demokratik ideallerin yeniden inşasına katkı sunabilecek dinamik bir güç olarak da umut uyandırmıştı (Lacroix, 2012: 1).

İyimser Safha: Politikanın Temeli Olarak İnsan Hakları

Ferry ve Renaut insan haklarına ilk dönüşün Polonya Dayanışması ile tetiklenen ve belirgin biçimde anti-totaliter bir karaktere sahip olduğunu biliyorlardı. Bu ilk dönüş dönemin düşünsel atmosferinde iyimser yaklaşımlarla resmediliyordu çünkü Marcel Gauchet, Paul Thibaud ve Claude Lefort gibi dönemin önemli düşünürleri sosyalist totalitarizme karşı Dayanışma'yı destekleyen yazılarında insan haklarına referansla ifade edilen taleplerin özgürleştirici potansiyelini yeniden keşfetmeye yönelmişlerdi (Ferry ve Renaut, 2015: 451-452). Bu dönemdeki entelektüel teşebbüslerin temelindeki ortaklaşalık totalitarizm eleştirisi yapmaları ve özellikle de devrim fikrinin içkin olduğu düşünülen Marksizmle ilgili yaşanan beklentiyi değerlendirmeleridir. Oysaki bu eleştirilerin sadece bu dönemle sınırlı olmadığı özellikle 1970'lerin ortalarında başladığı görülmektedir. Bu eleştirilerin erken örnekleri Les Nouveaux Philosophes (Yeni Filozoflar) olarak bilinen etkili Fransız entelektüel grubunun çalışmalarında açıkça gözlemlenebilir. Her ne kadar bu düşünürlerin yaklaşımları birbirinden farklılık gösterse de, onları ortak bir zeminde buluşturan unsur Stalinizm üzerinden totalitarizm eleştirisi ve Marksist devrim fikrine yönelik sorgulayıcı tartışmalarıdır. Bununla birlikte, bu tartışmaların başlangıcı yalnızca Yeni Filozoflar'a indirgenemez. Özellikle Lefort ve Cornelius Castoriadis'in Socialisme ou Barbarie (Ya Sosyalizm Ya Barbarlık) çevresindeki eleştirel müdahaleleri Yeni Filozoflar'ın katkılarıyla beraber okunmalıdır (Couture, 2007: 9).

Bu tartışmaların ulaştığı ortak paydalardan biri insan haklarının politik olayların doğal birer sonucuymuş gibi görünmesidir. Özellikle 1970'lerin ortalarından sonra, Marksist ideolojinin uzun süre perdelediği bazı tarihsel gerçekler açığa çıkmıştı. Bu sosyalist deneyimden hayatta kalanlar tarafından aktarılan tanıklıklar aracılığıyla inkarı giderek zorlaşan ağır ihlallerin görünürlük kazanmasıdır. Özellikle Lefort, Aleksandr Soljenitsin'in Gulag Takımadaları kitabının bu çıkışın simgesel metni olduğunu belirtir. Kitaptan önce sosyalizme ilişkin başka (Ayr. Bkz. Lefort, 1976: 9-44) doküman akışı ve tanıklıklar olmasına rağmen bunların büyük ölçüde sol entelektüeller tarafından bilinçli olarak görmezden geldiğini belirtir. Ancak bu suskunluğun kırılmasıyla birlikte, bireysel haklar yeniden anlam kazanmış ve daha önce kendilerine atfedilen "salt burjuva hakları" kavrayışından uzaklaşmıştır (Lefort, 1994: 46-47). Lefort'a göre Fransız solunda Marksizmin yayılmasıyla hakların itibarsızlaştırılması arasında yakın bir ilişki vardır. Ona göre, Marksizm Marx'a birçok konuda ihanet etmiş olsa da, insan haklar söz konusu olduğunda Marx'ın temel tutumunu sadakatle sürdürmüştür. Marx, Yahudi Sorunu Üzerine başlıklı erken dönem eserinde haklara yönelik eleştirel yaklaşımını sonraki eserlerinde tartışmayarak korumuştur hatta aynı tutum mirasçıları tarafından da benimsenmiştir (Lefort, 1994: 46).

Dolayısıyla Lefort, Marksist tahakkümden ayırmış olarak, Polonya Dayanışması özelinde insan haklarına ilişkin bu "yeni düşünme ve eylem biçimlerinin" ne olduğunu

sorgularken, bir noktaya özellikle dikkat çeker: İnsan haklarına başvuran muhalifler politika yapmak gibi bir amaç taşıdıklarını hiçbir zaman iddia etmemişlerdir. Söz konusu failer mevcut iktidarı devirmeyi, yeni bir hükümet programı önermeyi, bir muhalefet partisi kurmayı ya da Marksizme karşı alternatif bir doktrin ortaya koymayı amaçlayan politik hedefler peşinde değildiler. Onların talebi, yalnızca demokratik ülkelerde temel kabul edilen hak ve güvencelerin kendileri için de tanınmasıydı. Dünyanın pek çok yerinde her zaman iktidarın ya da kolluk kuvvetlerinin keyfi uygulamalarına karşı protestolar düzenlenmiş ve çeşitli hak taleplerinde bulunulmuştur. Ancak Lefort'a göre bu tür direniş biçimlerinin onun dönemindeki temel farkı, artık doğrudan insan haklarına referansla dile getirilmeleridir. İnsan haklarıyla ilgili olarak "yeni" olan şey, iktidarın hedefinin olumlu ya da olumsuz olsa da bizzat insan hakları haline gelmiş olmasıdır. Yani hak talepleri artık yalnızca bir araç değil, iktidarın meşruiyetini tanımlayan asli bir çerçeve haline gelmiştir. Bu durum, iki farklı toplum modeli arasında köklü bir karşıtlığa işaret eder: Bir yanda klasik anlamda insan haklarını sistematik biçimde reddeden totaliter toplum modeli, diğer yanda ise hakların tanınmasını ve güvence altına alınmasını esas alan demokratik toplum modeli (Lefort, 1994: 48).

Lefort politik alan ve haklar alanı arasında özsel bir bağ olduğunu öne sürer. Ona göre hakları politik kılan şeyin ne olduğunu sormamız gerekmektedir. Bu sorgulama aynı zamanda insan varoluşunu sağlayan temel ilkelerin neler olduğuna dair daha geniş bir felsefi araştırmayı da gerekli kılar. Böylece Lefort hakların doğasını ve onlar etrafında şekillenen politik faaliyet alanını açığa kavuşturmak için hukuki alanın göz önünde tutulmasını önerir. Ancak hukuki alanı ne sınıf çatışmasının ekonomik gerçeklerine indirgenmiş üstyapısal bir kılıfta ne de devletin baskıcı mekanizmalarına karşı birey için bir kalkan olarak görür. Lefort'a göre Marksizmin temel problemi politik toplumun sembolik boyutunu görememesidir. Bu yüzden, Marksist pratikte hukuk, yalnızca bir tahakküm ve sömürü sisteminin devamlılığını sağlayan ideolojik bir araç işlevi görür. Lefort bu yaklaşımı reddeder. Ona göre Marx'ın insan haklarını burjuva toplumunun sınıf çatışmasını gizlemek üzere uydurduğu ideolojik bir perde olarak değerlendirmesi, politik olanı (le politique) yeterince kavrayamamasından kaynaklanmaktadır. Marx açısından politika ve insan hakları "aynı yanılsamanın iki kutbudur" (Lefort, 1994: 52-56). Ancak Lefort'a göre bu görüş, Dayanışma Hareketi deneyimiyle geçerliliğini yitirmiştir. Nitekim ona göre "totalitarizm deneyimi, bu Marksist yorumun zayıflıklarına karanlık bir ışık tutmuştur. Totalitarizm, insan haklarının yıkımı üzerine inşa edilmiştir." (Lefort, 1994: 53) Ferry benzer bir çizgide Marksizmi hem hukuki olanın hem de politik olanın inkarı olarak değerlendirir ve hakların felsefi düzlemde ele alınabilmesi için "hukukun politik boyutu ile politikanın hukuki boyutunun" aydınlatılması gerektiğini vurgular (Ferry, 1980: 37-38). Böylece her iki düşünür de olageldiği gibi insan haklarını yalnızca ideolojik bir araç değil politik özneleşmenin ve demokratik katılımın asli bir zemini olarak konumlandırır.

Lefort'un Marksizmle bağlantılı olarak totalitarizm eleştirisi aynı dönemdeki Yeni Filozoflar'ın yaklaşımlarından da farklılaşır (Lacroix, 2012: 10). Onlardan farklı olarak, totaliter fenomeni ne Lacancı otorite kavramı çerçevesinde ne de Foucaultcu anlamda direnişin romantize edilmesi üzerinden okur. Lefort'un bu yaklaşımlarla ortaklaştığı nokta ise bir ütopya ya da dinsel veya estetik bir kurtuluş önermemesidir. Lefort kurtuluşu kolektif eylem olanaklarında görür (Lefort, 2007: 431). Bu olanak Dayanışma'da olduğu gibi en sıkı sosyal kontrolün uygulandığı koşullarda altında dahi, temel haklar için mücadele edilebileceğidir. Çünkü bu mücadeleye atılanlar kendi yaşamlarının seyircileri (spectateur) değil failleri (acteur) olarak hareket etmişlerdir, kısaca tüm riskleri alarak "mümkün sınırları" zorlamışlardır (Lefort, 2007: 428).

Sonuç olarak, Lefort'un çalışmaları, Ferry ve Renaut'nun iyimser safha olarak tanımladıkları döneme ilişkin değerlendirmelerini destekleyen, iki temel indirgemeci yaklaşımın aşılmasını sağlamıştır. İlki Marksizmin hukuki olanı bir sömürü ve kontrol sisteminin üretimi olarak görmesi nedeniyle hakların kurucu sembolik ve politik boyutunu reddetmesidir. Bu yüzden herhangi bir hak talebi belirli bir rejim formunun özellikle de burjuva toplumunun meşruiyet aracı olarak değerlendirilmektedir. İkincisi ise Marx'ın insan hakları okumalarındaki temel hataları totalitarizmi yüzeysel biçimde eleştiren Yeni Filozoflar ve postmodern düşünürlerin yeniden kuramsal zeminlerde üretmesidir. Tıpkı Marx gibi onlar da insan haklarının politik boyutunu yeterince kavrayamamışlardır. Çünkü farklı teorik temellere dayansalar da insan haklarını yalnızca bireysel haklarla sınırlayan ortak indirgemeci yaklaşıma sahip olmuşlardır. Ferry ve Renaut'nun tartışmalarına Lefort ile başlamaları ve Gauchet ile sonlandırmaları bu iki düşünürün söz konusu tarihsel kırılmanın farklı aşamalarını temsil etmeleriyle ilgilidir. Lefort politik olanın özellikle demokratik kuruluşlarda temsiliyetin her zaman ihtilafla ve bir boş yer (le lieu vide) etrafında şekillendiğini vurgular. İktidarın boş yeri hiçbir bireysel ya da kurumsal biçim tarafından doldurulmadığı için dolayısıyla politikada sürekli yeniden kurulan bir alan olarak kendisini gösterir. Lefort'dan farklı olarak Gauchet'nin yalnızca iyimser dönemi değil onu takip eden eleştirel dönemi de kavrayan bir perspektife sahip olmasının nedeni ise insan haklarının kazandığı anlamı gelecek fikri ile ilişkilendirmesidir. Ona göre insan hakları yalnızca mevcut baskılara karşı bir itirazdan öte politik öznenin kolektif eylemlerle geleceği kurma kapasitesini mümkün kılan kurucu bir ilkedir.

Kötümser Safha: Toplumsal Değişimi Sağlamak İçin İnsan Hakların Politik Potansiyelinin Dönüşümü

Ferry ve Renaut'ya göre Fransız politik düşüncesinde haklar fikrine ikinci dönüş Dayanışma'nın toplumsal yaşamdaki başka bir düzeyiyle yani insan haklarının üzerinden inşa edilmeye çalışılan politikanın kabiliyetine dair beslenen fazlasıyla ümidin 1981'in sonlarına doğru kötümser bir tona bürünmesiyle ortaya çıkmıştı. Ferry ve Renaut'nun bu tespitiindeki haklılığı ilk safhada gösterdiği iyimserliğe karşın Thibaud da şu şekilde özetleyerek

onaylar: "Üç yıl önce [...], insan haklarına ve toplumsal kalkınmaya referansta iyi bir iktidarın değil yeni hakların kazanılması ve toplumsal değerlerin değişmesine yönelik toplumsal hareketlerin gelişimi temelinde politikayla yeni bir ilişkinin ortaya çıktığı kanısına vardığımız kesindir. Birkaç nedenden dolayı bu beklentiler hayal kırıklığına uğradı." (Thibaud, 1983: 89) Thibaud bu iyimser beklentilerin karşılanamamasının çeşitli sebeplerin çok boyutluluğunun temelde biri uluslararası diğeri Fransız ölçeğinde iki nedeni olduğunu belirtir. İlki her ne kadar Sovyet iktidarına karşı Lehlerin mücadelesi bir iç mesele olsa da Batı demokrasileri bunu genelleştirerek uluslararası düzeyde bir dış politika oluşturamamıştır. Diğeri ise özellikle Fransız solunun yeni gelişmelere geleneksel katı tutumunu devam ettirmesiyle ilişkilidir. Yeni ilkeler yaratabilecek olan toplumsal bir hareketi ekonomik krizle ilişkilendirerek politikanın üzerine örtmüştür (Thibaud, 1983: 90). Haklarla elde edileceği düşünülen politik değişimin gerçekleşmemiş olması fakat bu tarz toplumsal sorunlarla da etkili bir biçimde yüzleşebilmek için artık yalnızca haklara değil, aynı zamanda bu hakları tamamlayacak ve pekiştirecek başka toplumsal ve politik güçlü kaynaklara ihtiyaç duyulduğu fikri ön plana çıkmaya başladı.

İnsan haklarına dönüşün ilk safhasına baktığımızda insan haklarını pratik politik olaylardan ve protestolardan farklı bir işlev yüklenmişti. Bu hakların politikayı oluşturabileceği fikriydi (Thibaud, 1980: 3, 10). Bu işlevin gerçekleşmemiş olması insan haklarını dirilişinden önceki anlayışa mahkum ediyordu. Bu anlayış özellikle Marx'ın Yahudi Sorunu Üzeri'nde işaret ettiği hakların biçimsel ve soyut olduğu düşüncesi tehlikesiydi. Ferry ve Renaut'ya göre bu tehlikenin nedeni insan haklarının gerçek doğasının tahlil edilmemesiydi. Çünkü en başta insan hakları herhangi bir politik olayın mecburi bir sonucu olarak görülüyor ve haklara bağlı taleplerden sadece söz ediliyor ve konu kapanıyordu. Dayanışma sonrası sadece üç yıl içinde yüksek beklentilerden hayal kırıklığına düşüşe geçişle şunun fark edildiğini ifade ederler: "... *'insan haklarının, salt bireyci ve fazlasıyla apolitik bir kabul dâhilinde kullanıldı'*ğı, bunların, *'normları ve kurumları üstüne topluma dair bir düşünüm doğurmak yerine, edilgin modern yurttaşların devletlerine yönelttikleri hak temellerinin temelini oluşturdu'*ğu görülür; ve *'insan haklarına referansın sadece devletin karşısına bir 'şikâyet listesi' çıkarmaya olanak tanıdığı, ancak bir 'siyaset icat etme'nin araçlarını gerçekten sağlamadığı sonucuna varılır.'*" (Ferry ve Renaut, 2015: 455) İnsan haklarının politikayla olan ilişkisinin doğasını anlamada yüksek umutlar beslemek yerine toplumsal yenilenme için daha ılımlı umutlar beslenebilirdi. Sadece toplumsal değişim mücadelesi için alakasız olduğu ve biçimsel olduğu düşünüldüğü için bu hakları tekrardan toptan reddetmek ise doğru değildi.

Böylece Ferry ve Renaut tartışmanın ilk safhada bitmediğini belirterek ikinci bir safhanın ortaya çıktığını öne sürerler. İkinci safha insan haklarının toplumsal değişimi gerçekleştirmediği için yaşattığı hayal kırıklığıyla ilgili olsa da aslında politikanın devlet-toplum ilişkisinin eski ve liberal bireysel bakış açısına indirgenmesine karşı Gauchet tarafından yapılan bir uyarıyı barındırır.

“Berrak bir akıl yürütme: Buna göre, insan hakları konusu meşru ve etkin olarak devletin toplumu kendi içinde eritmesine fren vazifesi görür; bu, netice itibarıyla totaliter tehditten kurtulmuş bir toplumun nasıl olabileceği ve nasıl olması gerektiği sorununu çözmeyle gerçekten içermez; zira “insan haklarının bazı öne sürülüş biçimleri, dolaylı yoldan, yerleşik Batı düzenini meşrulaştırmaya varır”, sanki komünizm ve faşizm bertaraf edilirse tüm sorunlar çözülecekmiş gibi –oysaki sorunlar (adaletsizlik, eşitsizlik, yabancılaşma sorunları) henüz aslında ortaya bile konmamıştı: Kısacası, “bizi meşgul eden toplumsal soruna dair hiçbir şey çözüme kavuşmamıştır”; ve insan hakları söylemi totalitarizme karşı etkili bir engel olsa bile, hala “adil, eşit ve özgür bir toplum yaratma sorunu”yla yüzleşmek durumundadır”. (Ferry ve Renaut, 2015: 453)

Dönemin tartışmalarında belirleyici bir isim olan Gauchet insan haklarının politikanın en önemli ögesi olarak gösterildiğinde, politik olanı (le politique) kaçınılmaz ve kaderci bir yabancılaşma alanı olarak görmeye mahkum olacağımızı ve bu nedenle hakiki bir politikadan ümidimizi kesmek zorunda kalacağımızı belirtir. Ferry ve Renaut onun bu kararlı uyarısında insan hakları ve politika arasındaki muhtemel tüm gerilimleri ve sorun alanlarını gözler önüne serdiğini vurgular.

Ferry ve Renaut’un Gauchet’nin çalışmalarında dikkatini çeken yalnızca söz konusu uyarı değildir. Onlara göre asıl dikkat çekici olan, Gauchet’nin çalışmalarının bu uyarıyla bağlantılı olarak iki katmanlı bir yapı sergilemesidir. Bu yapının ilk katmanı, “sivil toplumun koruyucu kalkanı olarak insan hakları ile devlet iktidarına karşı direnç” anlayışı ile “toplumsal eşitsizlikler ve modern yabancılaşmayla mücadele bağlamında insan haklarının yetersizliği” arasındaki ayrımı ortaya koymasındır. Başka bir ifadeyle, burada toplumsal yapı ile birey arasındaki karşıt ve çatışmalı ilişki açığa çıkarılmaktadır. İkinci katman ise, politikanın geri çekilmesinin insan haklarının yalnızca bireysel haklara indirgenmesi fikriyle ne ölçüde bağlantılı olduğunun açıklanmasına ilişkindir. Ferry ve Renaut açısından bu ikinci katman daha belirleyicidir. Çünkü onlara göre, hem politikanın hem de politik olanın geri çekilmesi doğrudan doğruya insan haklarının bireysel düzlemle sınırlandırılmasına dayanmaktadır (Ferry ve Renaut, 2015: 454).

Ferry ve Renaut’nun Gauchet okumalarının izinde ilk katmanı açıklamak gerekirse Gauchet insan haklarının dönüşünün ancak iki temel gelişmeyle mümkün olduğunu belirtir. İlki Marksizmin hukuku ideolojik bir kurgu olarak ele alma başarısı diğeri ise 1960’lardan itibaren Fransız felsefesinde ve politikasında etkili olan anti-hümanist denemelerdir. Gauchet insan hakları fikrine dönüşünde sağlanan konsensüsün “*Aslında Marksizm’in temel ve geri çevrilemez bir kazanım sağladığına inanılan tek konu, bir sınıfın hâkim oluşu gerçeğini hem teminat altına almaya hem de gizlemeye yarayan biçimsel bir kurgu olan hukuk yanılmasıdan kurtulmuş*” (Gauchet, 2013: 108) olmasıyla sağlamıştı. Gauchet insan hakları söyleminin bu ilk katman üzerinden yeniden değerlendirilmesinde iki yaklaşım olduğundan bahseder. İlkini “minimalist” olarak

adlandırır. Bu yaklaşım Doğu’da yaşananlarla Batı’da halihazırda edinilmiş demokratik özgürlükleri güçlendirme ve pekiştirmeyle ilgilidir. Gauchet insan hakları konusunu minimalist olarak ele almayacağını söyler. Yani diktatörlük, despotik rejim, tiranlık ve totalitarizm gibi her türlü baskıcı yönetime karşı insanların mücadele etmesi olarak almayacağını söyler. Kısaca dar anlamıyla onu analiz etmeyeceğini söyler. 1980’li yıllara gelindiğinde her ne kadar insan haklarını yeniden düşünmenin imkanını Doğu’daki bu totalitarizme karşı hareketler sağlamış olsa da, -bunlar Gauchet’nin minimalist olarak gördüğü hareketlerdir- Gauchet esas analiz edeceğinin Doğu’daki bu hareketin Batı’daki özeldir Fransa’daki yankısıyla alakalı olacaktır. Bu minimalist yaklaşımda daha çok Batı’daki mevcut hakların başka bir yerde olmaması gerçeğinin kullanılması yatar. Şöyle ki Doğu’yu gördüğün Batı’dakinden memnun olup daha fazlasını talep etmemen gerek böylece minimalist politika düşüncesi üzerinden iş görülür. Gauchet böylesine minimalist bir yaklaşımla insan haklarının bir politika olamayacağını söyler. Gauchet’in minimalist ve maksimalist yaklaşımları sadece teorik bir sınıflandırma değil aynı zamanda politik pratik açısından önemli sonuçlar doğuran bir ayrımdır. Minimalist yaklaşımda insan hakları baskıcı rejimlere karşı bir koruma mekanizması olarak işlev görür, halihazırdaki demokratik kazanımların muhafazasına odaklanır, toplumsal dönüşüm talepleri ise dışsallaştırılır. “Maksimalist” olarak adlandırdığı daha saldırgan olan yaklaşımda ise “özgürlük ve eşitlik taleplerini, kişi haklarına koşulsuz saygı taleplerini var olan düzeni sarsmaya muktedir eleştirel bir araç olarak kullanır.” (Gauchet, 2013: 116-117) Minimalist yaklaşıma göre maksimalistin farkı toplumsal değişimi barındırmasıdır. İçinde yaşadıkları rejimi değiştirmeye niyetlenenler “eşit bir varoluş hakkı talebinde” bulunurlar (Gauchet, 2013: 108-117). Gauchet gelecek fikri ile beraber yaptığı bu ayrımla insan haklarının politik alan dışına çekilerek atıl bir savunma söylemine dönüşmesini eleştirir.

Politikanın geri çekilmesi olarak adlandıracağımız ikinci katman tam da gelecek düşüncesiyle alakalıdır. Devrim Fikri’nin yarattığı hayal kırıklığı insan hakları söyleminin yenilenmesini desteklemişti. Fakat bu yenilenmenin gerisindeki en temel etken Gauchet’ye göre toplumsal ve politik güçsüzlük durumudur.

“Düşünebileceğimiz tek gelecek, yönetilemez olan bir gelecektir. Bütünsel bir toplumsal dönüşüm ufku hayal edilebilir birşey değildir. Devrimci eskatolojinin çöküşünün şiddetli bir biçimde görünür kıldığı şey, toplumlarımızda gelecek boyutunun iptalidir, bir gelecek tasarlama konusundaki güçsüzlüğümüzdür – bu da, mutlu yarınlara olan inancın basit bir maskeden ibaret olup olmadığı sorusunu akla getiriyor. Yarının bugünden ne farkı olacağını ne tanımlayabiliyoruz, ne de tasvir edebiliyoruz. Gelecek boyutundan bu şekilde yoksun kalışımız, tam da toplumun, ilk kez kendi geleceği üzerinde bir güce sahip olduğunu kabul ettiği, planlama, örgütlenme, kendini tanımlama yeteneğini somut olarak ifade ettiği bir anda gerçekleşiyor.” (Gauchet, 2013: 117)

Lefort'un yaklaşımında bütüncül bir toplumsal dönüşüm politik olan momentlerin açığa çıkmasıyla mümkün hale gelir ve hala bir ümidi barındırır. Fakat Gauchet devrimci eskatolojinin çöküşüyle birlikte geleceğin kaybı düşüncesine yönelirken, Gulag ya da Auschwitz gibi tarihsel travmalar karşısında "gerçekleşmeye hazır iyi toplum" mitinden de vazgeçildiğini öne sürer. Bu "geleceğin yokluğu" içinde tahayyül edilebilecek tek gelecek, yönetilemez bir gelecek olarak kalmaktadır. İnsan haklarının, ütopyacı sosyo-politik projelerden vazgeçmenin bir yolu olduğu düşünülmüş olsa da bu kez de "bütünsel bir toplumsal dönüşüm" fikri hayal edilemez hale gelmiştir.

Gauchet insan hakları söyleminin yeniden canlanışının yalnızca insancıl değerlerin bir restorasyonu olarak değil, aynı zamanda Marksizm ve post-modern felsefeler tarafından yapılan bireyselleştirilme eleştirilerinin ötesine geçme çabası olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürer. Ona göre insan haklarının yükselişi kimi Fransız politik teorisyenlerinin "eski ama iyi" olarak nitelendirdiği liberal bireyselleştirme pozisyonuna dönüş arzusu doğrultusunda şekillenmiş olabilir. Ancak bu dönüş yanıltıcıdır ve eleştirilmesi gerekmektedir. Gauchet, bireyin toplumsal bağlamdan bağımsız, doğal ve tarih-ötesi bir varlık olarak ele alınmasının temelsizliğini şu sözlerle vurgular. "*Sanki birey, toplumun oldukça yakın bir zamanda ortaya çıkmış bir ürünü değilmiş gibi. Sanki birey kategorisinin belirişi belli bir toplumun içinde ve salt toplumsal güçlerin bir oyununun sonucunda gerçekleşmemiş gibi.*" (Gauchet, 2013: 122) Bu ifadeyle, birey kavramının tarihsel ve toplumsal inşa süreçlerinden kopararak mutlaklaştırılmasının tehlikesine dikkat çeker. Gauchet'e göre insan haklarının klasik liberalizmle ilişkili olarak yeniden canlanışı, modern demokrasilerin birey-toplum ilişkisi bağlamında yaşadığı büyük dalgalanmaların bir sonucudur. Bu dalgalanmalar, birey ve toplumu bir araya getirmek adına, toplumu bireysel taleplerin toplamı olarak gören bir varsayımı temel almaktadır. Ancak bu varsayım, bireyi toplum karşısında konumlandıran ve dolayısıyla bireysel özerkliğe dayalı hak söylemini toplumun bütünlüğünden koparan sorunlu bir çerçeveye sahiptir. Gauchet bu yeni haklara dönüş nosyonundaki riskin bireyi topluma karşı konumlandırmak olduğunu söyler. Bu doğrultuda Gauchet, insan haklarının doğrudan bir politik program üretmeye yeterli olmadığını söylemekten çekinmez. Ona göre, insan haklarının politika için gerçek bir temel oluşturabilmesi, ancak birey ve toplumun karşıt terimler olarak düşünülmemesiyle mümkündür.

Gauchet'nin Lefort'a eleştirisi politik ve hukuki kurumların gücüne temkinli hatta kuşkucu bir yaklaşım sergilemesidir. Lefort kamusal alanın demokrasinin merkezinde yer alan temel politik bir mesele olduğunu savunurken, aynı zamanda hiçbir kurumun doğası gereği kamusal alanı, hakların sorgulanabilirliğini ve hukuki sorgulamayı garanti edemeyeceğini de ekler. Dolayısıyla Lefort insanın özgürleşmesini insan hakları temelinde yürütülen talepler ve çatışmalarla mümkün gören bir yaklaşıma sahiptir. Gauchet ise özgürleşmenin bir toplumun bütüncül olarak politik örgütlenmesiyle ve hatta topluluğun kendisi üzerinde hukuki olarak söz sahibi olmasıyla

gerçekleşebileceğini savunur (Moyn, 2012). Ferry ve Renaut'nun Lefort'un çalışmalarını iyimser safhada bırakırken Gauchet'nin Lefort'u tamamlayan görüşleri olduğunu öne sürerler. Fakat onlar yine de Gauchet'nin insan hakları bağlamında demokrasinin toplumsal ve ekonomik boyutlarına yeterince vurgu yapmadığını da eleştirel biçimde not düşerler.

Sonuç: "Anlaşılabilir" ama "paradoksal" bir insan haklarına dönüş

Ferry ve Renaut, Fransız politik felsefesinin insan haklara dönüşünde totalitarizm kritiği üzerinden yapılan tartışmanın ilk safhasında, güçlü nedenler olsa bile temel hakların sadece bireysel ve biçimsel olarak ele alınarak geleneksel bir eleştiriye tabi tutulmaması gerektiğini göstermişlerdir. Çünkü hakkın olumsuzlanması fikrinin totaliter topluma içkin bir özellik olarak ortaya çıktığı ya da hakkın olumsuzlanması üzerinden totaliter toplumun kuruluşunu gerçekleştirdiği yaşanan tecrübeler ve gözlemlenen nedenlerle artık açıktır. Hakların özünde sadece bireysel haklar olduğu kabulü totalitarizm gibi tahakkümün sınırsızlığıyla açığa çıkan rejimlerin ayrıca yanlış değerlendirmesine neden olur. Çünkü böylesine haklar anlayışında yani her bireyin doğuştan getirdiği ve insan olmasıyla edindiği haklar olması fikri toplumsal sonuçlarının olmadığını kabul etmekle eşitir. Hakların toplumsallığı her şeyden önce insanlar arasındaki iletişimin kamu alanını açarlar ve kurarlar. İnsan haklarının belirli bir politik proje ile olan ilişkisindeki sav bu anlama gelmelidir.

Ferry ve Renaut ilk safhadaki tartışmaların teorik ve stratejik iki tür hata ile sonlandığını belirtir. Değindiği gibi insan haklarına dönüş ile geri çekilmiş ya da tedavülden kalkmış politikayı insan haklarının geleneksel kavrayışıyla tekrar canlandıracağına hatta yeni bir politikayı inşa edeceğine duyulan inanç teorik bir hataydı. Çünkü bu anlayışta hukukun normatif ilkeleri ile politikanın stratejik doğası arasında yeterli bir ayırım yapılmamıştır. Geleneksel anlayışta insan hakları aşkın, evrensel, değişmez ve devredilemez ilkeler gibi sunulurken aslında Polonya Dayanışması'nda olduğu gibi somut politik olaylarda kurucu bir moment olarak ortaya çıktığı göz ardı edilir. Aslında bu ilkelerin çoğu tarihsel ve toplumsal mücadeleler sonucunda belirli politik rejimlerle tanınmışlardır (Ferry ve Renaut, 2015: 456). Ferry ve Renaut bu reddin tartışmada yeni bir hataya stratejik bir hataya yol açtığını söylerler. Bu Lefort'un insan haklarına dayalı hareketlerin ve mücadelelerin mevcut politikayı değiştirmese de en sıkı düzenlerde bile "sınırları zorlayacağı" önerisine yönelik bir eleştiriydi. Ferry ve Renaut insan haklarına dönüşün ilk safhasında Lefort'un yaklaşımlarını olumsuzlasalar da ikinci safha için yetersiz kaldığını belirtirler. Çünkü insan hakları hareketleri eğer sadece hak taleplerine indirgenirse böylesine bir söylem çoğu zaman iktidar ilişkilerini sorgulamaktan uzak kalır. Böylesine hak taleplerinin en büyük başarısı eğer o da olursa devrimci ya da dönüştürücü bir politika yerine ılımlı ve reformist bir politikanın gerçekleşmesini sağlar (Ferry ve Renaut, 2015: 456-457).

Öncelikli olarak insan hakları tartışmalarının o dönemde getirdiği en büyük kazanım artık kimsenin bu haklara “karşı” olamayacağı ve bu ilkeler hakkında ortaya çıkan konsensüsten vazgeçmeye niyetli olunmamasıdır. Fakat insan haklarına yapılan göndermeler sadece bir slogan ya da talep gibi görülürse ideolojik çıkmazlara girmek kaçınılmazdır. Ferry ve Renaut modern tarihte özgürleştirici olarak başlayan pek çok girişimin karşı devrim olarak dönüştüğünü gösteren pek çok örneklerle dolu olduğunu, insan haklarını da bundan korumak için felsefi bir soruşturmaya tabi tutulması gerektiğini söyler. Ferry ve Renaut felsefeyi var olan üzerine düşünmek olarak kabul ettiği için felsefi soruşturmayı sadece felsefe açısından meşru bir çaba olarak değil insan hakları için politik bir gereklilik olarak da görürler (Ferry ve Renaut, 1983: 68).

Ferry ve Renaut insan haklarının felsefi sorgulamasında unutulmuş olanın yani “insanın” tekrar gündeme getirilebilmesi için ancak hukuki hümanizmin yeniden canlandırılmasıyla mümkün olacağını öne sürerler (Ferry ve Renaut, 2015; Ferry ve Renaut, 1983). Hümanizme eklenmiş bir hukuk ile Ferry ve Renaut’un amacı aslında hukukun tarafsız ve evrensel normlar sistemi olduğu kadar aynı zamanda egemen güç ilişkilerini de yansıtan yönünü dikkate almaktır. Bu nedenle genel olarak hukuk alanından ayrı olmayan fakat en azından haklar için hukuki hümanizmin “*aynı toplum içindeki çeşitli gruplar ya da farklı toplumlar arasında ortak bir değer olarak kabul edilebilmesi, kısacası bir diyalogun, bir tartışmanın, bir iletişimin ortak terimi olabilmesi için, bu değer in evrensellik boyutunda ya da en azından evrensel ait bir biçim olarak görünmesi gerekir; yani, özel çıkarlardan bağımsız bir düzlemde yer almalıdır.*” (Ferry ve Renaut, 1983: 69) Fakat bu dengenin kurulabilmesi için felsefi sorgulamada baskın iki ontolojik modelin dışarıda kalması gerekir gözükür. Bunlardan ilki Hegelci tarihsel akılcılık ya da tarihsel determinizmdir. Yani olguların arkasında insanların özgür iradeleri değil de zorunlu ve nesnel bir aklın varlığı olduğunu öne süren bu tarih anlayışında birey tarihin öznesi değil sadece tarihsel aklın araçsal bir unsurudur. Bu ontoloji hukuki hümanizme için özgürlük ve ahlaki sorumluluğu dışlar. İkinci ontoloji ise Hegelci akılcılığa karşı Heidegger’in tarihsel olayları bir neden bağlamaksızın tarihi akıldan bağımsız varlığın tecelli alanı olarak görmesidir. Heidegger için hümanizmde olduğu gibi insanı evrenin merkezi ve anlamın ölçütü haline getiren şey bir metafiziktir. Tarih Hegel’de olduğu gibi düzenli ve ilerleyen bir süreç değil daha çok varlığın kendini açığa çıkardığı gizemli ve nedensiz bir süreçtir. Böylesine bir anlayışta insanın evrensel haklarından ve yine evrensel bir hukuktan söz etmek imkansızdır (Ferry ve Renaut, 1983: 72-74). Sonuç olarak Ferry ve Renaut için hukuki hümanizm insanın ya da bireyin hukuken tanınmış bir özne olarak anlamın merkezine yerleştirildiği; hakların yalnızca soyut evrensel ilkeler temelinde değil aynı zamanda pozitif hukuk içinde işlerlik kazandığı ve politik olarak kurucu müdahalelere imkan tanıyan bir hukuki zemin üzerinde yeniden tanımlandığı bir yaklaşımdır.

Ferry ve Renaut hukuki hümanizme yönelik yaklaşımların “anlaşılabilir/kavranabilir” olduğunu kabul etmekle beraber bunların aynı zamanda paradoksal nitelik taşıdığını ileri sürerler. Anlaşılabilir olmasının nedeni, Lefort’un da gösterdiği gibi, totalitarizmin yirminci yüzyılın temel politik olgusu olmasıdır. Eğer totalitarizm, insan haklarının somut bir biçimde reddi olarak okunursa, bu bakımdan insan haklarına yönelik ihtiyatlı yaklaşım anlaşılabilir hale gelir. Zira totalitarizm insan haklarının toplumu olduğu kadar bireyi de iktidarın suiistimalinden korumak için bir “değer”dir. Bu durumda insan hakları, yalnızca mevcut pozitif hukukun içinde tanımlanmakla yetinemez, pozitif hukuk düzenini aşkın bir referans çerçevesi olarak işlev görmek zorundadır. Aksi takdirde, hukuki adaletsizliklerin eleştirisi, Ferry ve Renaut’un da belirttiği gibi, ister istemez “başka hukuk ilkeleri adına, yürürlükteki hukuktan farklı bir hukuk anlayışı adına” yapılmak zorunda kalır. Bu “başka hukuk ilkeleri” ise, aslında Doğal Hukuk geleneğini temsil eder. Ferry ve Renaut’a göre bu gelenek, tarihsel olarak Fransız ve Amerikan Devrimlerinin insan hakları bildirgeleriyle doruk noktasına ulaşmıştır. Bu belgelerde haklar ilan edilmiş, fakat henüz kurumsal yapılarla güvence altına alınmamıştır. İşte bu nedenle, 1980’lerin sonuna gelindiğinde, totaliter rejimlerden çıkarılan tarihsel derslerle birlikte oluşan politik ve entelektüel atmosfer, insan haklarının sahici biçimde yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde insan hakları düşüncesine yeni bir bağlam eklendi: bireyin de toplumun da devlete karşı korunması fikri. Böylesi bir haklara dönüş, hem doğal hukuk anlayışının yeniden canlanması hem de insanın doğuştan sahip olduğu hakların yeniden değer kazanması anlamına geldiğinden, Ferry ve Renaut açısından bu yönelişin “anlaşılır” olması doğaldır (Ferry ve Renaut, 1983: 70).

İnsan haklarına dönüşün paradoksal doğasını Ferry ve Renaut iki husus ile açıklar. İlki insan haklarına dönüş aynı zamanda hümanizme de dönüş anlamına gelmesidir. Bu ikili dönüş, baskın iki ekole anti-hümanizm ve tarihsiciliğe karşı bir kopuşu temsil eder. Anti-hümanizm özellikle yapısalcılık ve Marksizm ile birlikte özne olarak insanın metafiziksel temellerini reddeder ve özneyi tarih, dil gibi yapıların bir sonucu olarak konumlandırır. Tarihsicilik ise insan hakları gibi evrensel olduğu düşünülen normların tarihi bağlamlardan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini öne sürer. Ferry ve Renaut ilk önce bu iki ekolün karşısında Marksizmin tutumunu belirlemeye çalışırlar. Ferry ve Renaut’a göre ne Marx Yahudi Sorunu Üzerine adlı kitabından sonra insan hakları konusunda kayda değer bir şey söylemiştir ne de Ortodoks Marksizm bu konuya eleştirel bir perspektif geliştirmiştir. Marx’da da Marksizmde de nadir olarak ortak olan konulardan biri insan haklarının egoist ve toplumdan izole burjuva insanının hakları olduğu düşüncesidir. Marksist yorumun uzun süre baskın olması, insan haklarının evrensel bir içeriğe sahip olmadığı yönündeki görüşü pekiştirmiş ve bu hakların yalnızca bildirgelerde yer alan soyut kavramlardan ibaret olduğu fikrini desteklemiştir. Bu durum, alternatif yorumların gelişmesine olanak

tanınamış ve insan haklarına ilişkin daha kapsayıcı ve çoğulcu yaklaşımların önünü tıkamıştır. Ancak 20. yüzyılda totaliter rejimlere yönelik eleştiriler, bu dar Marksist yorumdan çıkarılması gereken bazı derslerin olduğunu ortaya koymuştur (Ferry ve Renaut, 1983: 70). Gauchet'ye göre, ister Marksizmi yeniden değerlendirmek ister ondan köklü biçimde kopmak amacıyla olsun, Marksizm üzerine yürütülen tartışmalar entelektüel düzeyde canlandırıcı bir etki yaratmıştır (Gauchet, 2013: 193). Bu etkinin ışığında alınan dersler şunlardır: insan hakları “ 1) *insan denen varlığa dair belirli bir doğa veya öz fikrini varsayar, 2) bu insan fikrini hukuki değerlerin temeli veya kaynağı konumuna yerleştirir.* ” (Ferry ve Renaut, 1983: 71) Ferry ve Renaut, bu iki varsayımın da açıkça hümanist bir çerçeveye işaret ettiğini vurgularlar. Dolayısıyla günümüzdeki insan hakları söylemi, yalnızca hukuki bir normlar dizgesi değil, aynı zamanda modern hümanizmin yeniden formüle edilmiş bir biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Paradoksal yanın ikinci özelliği ise insan haklarının yeniden dirilişinin felsefe ve sosyal bilimlerin “insanın ölümü”nü ilan ettiği bir dönemde gerçekleşmiş olmasıdır (Ferry, 1980: 33-38; Ferry ve Renaut, 1988: 166-178). Başka bir şekilde ifade edersek öznenin ortadan kalktığı ve silindiği teorik bir zeminde hak kavramı yeniden ortaya çıkmıştır. Fakat bu noktada bir başka sorun daha devreye girer. Ferry ve Renaut'ya göre, “egemen düşünce biçimi, hâlâ büyük ölçüde tarihsici kalmaya devam etmektedir.” Leo Strauss'un da belirttiği gibi, bu tür tarihsicilik aslında normların tarihsel bağlamdan bağımsız olarak düşünülmeceğini, dolayısıyla da evrensel bir hukuk düşüncesinin olanaksız olduğunu öne sürer. Bu yaklaşım, hukukun göreceli hale gelmesine ve insan haklarının temelsizleşmesine yol açar. İnsan hakları problemine anti-hümanizm ve tarihsicilik çözümlerinden memnun kalmayanlar doğal hukuk geleneğine yaslanarak teorik öncüller aramalarıyla verimli sonuçlar elde edilmiştir. Bu teorik çaba hukuk felsefesi (philosophie du droit) olarak adlandırılmıştır. Ferry ve Renaut'nun ümit ettiği gibi hukuk felsefesi hakkı aşkın bir form olarak yeniden kavramsallaştırmayı mümkün kılmış ve insan haklarının hümanizm odağında anlamlandırılmasında etkili olmuştur (Ferry ve Renaut, 1983: 80). Böylesine bir hukuk felsefesi herhangi bir çağdaş insan hakları teorilerinin ortaya koyduğu problemlerin kaynağı olan iki baskın düşünce biçimine anti-hümanizm ve tarihsiciliğe karşı gerekli ve kurucu bir müdahale olarak ortaya çıkmıştır.

Bu durum, Ferry ve Renaut'nun insan hakları söylemine bağlı kalmak için felsefi gerekçeler arama çabalarının arka planını açıklamaktadır. Onlara göre, insan haklarının yeniden düşünülmesi yalnızca normatif değil, aynı zamanda felsefi ve politik bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü felsefe sadece “*bazı politik ilkelerin yanıltıcı yorumlarını gözden geçirmemizi olanaklı kılmakla kalmaz; ayrıca yeni kavramlar kurmamızı ve siyaset için yeni ilkeler üretmemizi olanaklı kılar* (Kuçuradi, 2009: 80)”. Sonuç olarak Ferry ve Renaut'nun haklar konusundaki yaklaşımı şu üç temel ilke etrafında özetlenebilir: İlk olarak, hukuku aşkınlığın bir biçimi olarak

düşünmek; ikinci olarak, anti-hümanizm ve tarihsicilik tarafından yöneltilen eleştirileri yine de göz ardı etmemek; ve nihayet, insan haklarının felsefi temelinden vazgeçmemek. Felsefenin hem politik hem de hukuki düzlemde gerekli önemi görebilmesi için, belli düşünsel kırılmaların onarılması gerekir. Hukuk felsefesi çerçevesinde yapılacak bir yeniden değerlendirme, hukukun politik karakterini (le caractère politique du juridique) ve politikanın hukuki boyutunu (le caractère juridique du politique) görünür kılabılır. Bu yaklaşım, aynı zamanda insan haklarının evrensel boyutunu yeniden temellendirme çabasına da katkı sunar. Böylelikle, insan hakları söylemi yalnızca tarihsel olarak değil, felsefi ve politik olarak da yeniden anlam kazanabilir (Ferry, 1980: 37-38).

Extended Abstract

In the 1980s, Luc Ferry and Alain Renaut developed a distinctive approach to human rights by grounding them not merely in moral claims but as normatively justified principles capable of shaping political practice, framed within the concept of juridical humanism (*humanisme juridique*). Ferry and Renaut articulate their perspective on rights through three fundamental principles: conceiving law (*le droit*) as a form of transcendence; seriously engaging with critiques stemming from anti-humanism and historicism (*antihumanisme et historicisme*); and preserving the philosophical foundation of human rights. Their inquiry into whether human rights could constitute a political foundation was inspired by anti-totalitarian movements such as the Polish Solidarity movement. Ferry and Renaut identify two phases in the French political philosophy's return to human rights: the first characterized by optimistic belief in the political potential of rights, and the second marked by disappointment and critical reassessment when this potential did not fully materialize.

They argue that both Marxist and postmodern traditions reduced human rights to the abstract liberties of the bourgeois individual, neglecting their collective and social dimensions. However, experiences with totalitarian regimes necessitated a renewed philosophical engagement with rights. While Claude Lefort's symbolic reading of totalitarianism and the political realm provided an important framework, Marcel Gauchet emphasized the tensions between the individual and society, calling for a rethinking of rights not merely as individual freedoms but as tools for broader social transformation.

According to Ferry and Renaut, this intellectual context demanded a philosophical reassessment of human rights—one that moved beyond the anti-humanist and historicist critiques dominant in late 20th-century thought. They argue that law should not be seen solely as a reflection of dominant power structures but also as a universal normative space for communication and recognition. Through the lens of *philosophie du droit*, they advocate uncovering both the political character of law and the juridical dimension of politics.

For Ferry and Renault, the return to human rights is not only a philosophical task but also a historical and political necessity. This revival entails recovering the universal foundations of human rights, situating them within democratic discourse, and resisting reductive readings that isolate rights from their social and institutional contexts.

Kaynakça

- Couture, Y. (2007) Le renouveau français de la philosophie politique. *Monde Commun*, vol.1, no.1, 3-28.
- Ferry, L. (1980) Sur le dilemme : La raison ou ses marges. *Le Débat*, No 4, 33-38.
- Ferry, L. ve Renault A. (1983). *Penser les droits de l'homme*. *Esprit*, No.75 (3), 67-84.
- Ferry, L. ve Renault, A. (1988). *La pensée 68: Essai sur l'anti-humanisme contemporain*. Folio Essais.
- Ferry, L. ve Renault A. (2015). *Siyaset Felsefesi* (E.C Gürçan ve M. Erşen, Çev.; 1.Baskı). Dergâh Yayınları.
- Gauchet, M.(2013). *Yurttaşını Arayan Demokrasi* (Z. Savaşçın, Çev.; 1.Baskı). İletişim Yayıncılık.
- Lacroix, J. (2012). *Droits de l'homme et politique*. <http://www.laviedesidees.fr/Droits-de-l-homme-et-politique.html>.
- Kuçuradi, İ. (2009). 73-80. *Felsefe ve İnsan Hakları*. İ. Kuçuradi (Ed.).*İnsan Haklarının Felsefi Temelleri* (3. Baskı, s. 73-80) içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Lefort, C. (1976). *Un homme en trop: Réflexions sur 'L'archipel du Goulag'*. Paris: Seuil.
- Lefort, C. (1994) *L'invention démocratique: Les limites de la domination totalitaire*. Fayard.
- Lefort, L. (2007) *Le temps présent: Écrits 1945-2005*. Belin.
- Moyn, S. (2012). *The Politics of Individual Rights* Marcel Gauchet and Claude Lefort. *French Liberalism from Montesquieu to the Present Day* (R.Geenens ve H. Rosenblatt, Ed.; 1.Baskı) Cambridge University Press.
- Moyn, S. (2017). *Son Ütopya: Tarihte İnsan Hakları* (F.Ev, Çev.; 1. Baskı). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Thibaud, P. (1980). *Droit et politique*. *Esprit*, No.39 (3), 3-21.
- Thibaud, P. (1981). *Introduction: Le défi polonais*. *Esprit*, No.49 (1), 3-4.
- Thibaud, P. (1983). *Droit et société*. *Esprit*, No.75 (3), 85-90.